

**TADBIRKORLIK SUB'EKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-
QUVVATLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI
AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH**

Razikova Nozima Erkin qizi

Òzagrosug'urta «AJ» Toshkent shaxar, 'Yangi hayot tumani' 1 toifali mutaxassis

Email: Razikovanozima@gmail.com

Annotatsiya. Maqola O'zbekiston sharoitida 2020–2025 yillar oralig'ida tadbirkorlik sub'ektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish orqali aholi bandligini oshirish istiqbollarini tahlil qiladi. Ishda rasmiy statistika (Stat.uz), Markaziy bank hisobotlari, ADB va World Bank materiallari asosida kichik va mikro tadbirkorlikning son-soniy ko'rsatkichlari, ular uchun ajratilayotgan kreditlar dinamikasi, hududiy tafovutlar va davlat dasturlarining samaradorligi ko'rib chiqildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, moliyalashtirish qamrovini kengaytirish, kafillik mexanizmlarini takomillashtirish va raqamli moliya yechimlarini joriy etish orqali yangi ish o'rinlarini yaratish va bandlikni oshirish mumkin.

Kalit so'zlar: kichik biznes, moliyalashtirish, kafillik, subsidiya, bandlik, O'zbekiston.

Kirish. Aholi bandligi — milliy siyosatning ustuvor yo'nalishi hisoblanib, uni ta'minlashda kichik va mikro tadbirkorlik (KMT) o'ta muhim ahamiyatga ega. Xalqaro tajriba ko'rsatadiki, KMT sektori ish o'rinlari yaratish va daromadlarni barqaror oshirishda tezkor reaksiyaga ega bo'ladi; shuning uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali uning salohiyatini ochish — iqtisodiy siyosatning samarali instrumentidir. O'zbekiston sharoitida so'nggi yillarda kichik tadbirkorlik soni va faoliyati o'sishi kuzatilmoqda: rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 2025 yil 1 iyul

holatiga faoliyat yuritayotgan kichik biznes sub'ektlari umumiy soni 1 200,4 ming ($\approx 1,2$ mln) ga yetgan, shundan kichik korxonalar va mikrofirmalar 487,1 mingni tashkil etadi — bu raqamlar KMT sektorining mamlakat iqtisodiyotidagi og'irligini ko'rsatadi.

Maqola maqsadi: moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini (kreditlar, kafillik jamg'armalari, subsidiya va grantlar, mikromoliyalashtirish, raqamli moliya) takomillashtirish orqali kichik biznes sub'ektlari faoliyatini rivojlantirish va buning orqali aholi bandligini qanday oshirish mumkinligini 2020–hozirgi davr statistikasiga tayanib aniqlash.

Tadqiqot dolzarbligi: 2020–2025 yillarda jahonda va mintaqada yuz bergan iqtisodiy o'zgarishlar (pandemiya, ta'minot zanjiri buzilishi, inflyatsiya bosimi) KMT sektorining zaif tomonlarini oshirdi; O'zbekistonda ham moliyaviy qamrov, kredit stavkalari va hududiy nohaqlik masalalari yanada muhim bo'lib qoldi, shuning uchun siyosatdagi aniq chora-tadbirlarni tavsiya qilish zarur.

Metodologiya.

Tadqiqotda kombinatsiyalangan metodologiya ishlatildi:

Hujjatli tahlil — O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi (Stat.uz)ning kichik biznes bo'yicha hisobotlari (2019–2025), Markaziy bankning yillik hisobotlari va statistik byulletenlari (2020–2024), shuningdek World Bank, ADB, EBRD hujjatlari o'rganildi.

Kvantitativ taqqoslash — 2020–2025 yillar oralig'ida kichik biznes soni, yangi tashkil etilgan korxonalar, kichik biznesga ajratilgan kreditlar hajmi va KMT sektorining yalpi qo'shilgan qiymatdagi ulushi bo'yicha yillik dinamikalar tahlil qilindi. (Manbalar: Stat.uz, CBU).

Komparativ tahlil — O‘zbekiston missiyasini Yevropa mamlakatlari, ADB va World Bank tavsiyalari bilan solishtirib, mos siyosat variantlari ishlab chiqildi.

Siyosiy tavsiyalarni ishlab chiqish — amaliy chora-tadbirlar va monitoring mexanizmlari taklif etildi, ularning samaradorligini o‘lchash uchun indikatorlar belgilandi (yaratilgan ish o‘rinlari soni, kreditlarning qayta to‘lov darajasi, yangi korxonalar barqarorligi va boshqalar).

Ma’lumotlarni tahlil qilishda mavjud rasmiy hisoblar va tashkilotlarning nashrlariga tayanildi; iqtiboslar har bir muhim bayonotdan so‘ng ko‘rsatildi.

Natijalar. Quyida 2020–2025 davr (asosiy ommaviy e’lon qilingan manbalar bo‘yicha) statistik va tahliliy natijalar keltiriladi.

1. Kichik biznesning hajmi va dinamikasi (2020–2025). Umumiy obraz. Stat.uz ma’lumotlariga ko‘ra, 2025 yil 1 iyul holatiga faoliyat yuritayotgan kichik biznes sub’ektlari soni 1 200,4 mingni tashkil etdi; shu jumladan kichik korxonalar va mikrofirmalar 487,1 ming bo‘lib, qolganlari yakka tartibdagi tadbirkorlar va mikroobyektlardir. Bu KMT sektorining mamlakat iqtisodiyotidagi katta ulushini ko‘rsatadi.

Yangi ro‘yxatga olinayotganlar. 2023 yilda yangi tashkil etilgan kichik korxonalar eng ko‘p savdo sektorida kuzatildi — misol uchun, 2023 yilda savdo sohasida 33 470 ta yangi kichik korxona va mikrofirma ro‘yxatga olingan. Bu raqamlar KMTning ish boshlash imkoniyatlari va talab darajasining yuqoriligini ko‘rsatadi.

2. Kichik biznes va bandlike. Statikaga ko‘ra, kichik biznes (shu jumladan mikro) mamlakatdagi ish bilan band bo‘lganlarning katta qismini tashkil etadi;

soha turiga qarab (qishloq xo'jaligi, savdo, xizmatlar, qurilish) KMT sektorining bandlikdagi ulushi 60–80% oralig'ida farq qiladi (sanoat va xizmatlar markazlarida yuqoriroq, chekka hududlarda pastroq). Hududiy ma'lumotlar bandlikning notekis taqsimlanganini ko'rsatadi.

3. Bank kreditlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash dinamikasi. Kredit hajmlarining o'sishi. Markaziy bank hisobotlariga ko'ra, bank kreditlari portfeli va ular ichidagi kichik biznesga yo'naltirilgan mahsulotlar hajmi 2020–2024 yillar davomida o'sdi; ayniqsa 2021–2023 yillarda KMTga kreditlar hajmidagi o'sish sezildi. Markaziy bankning yillik hisobotlari tizim likvidligini boshqarish va banklar faoliyatini qo'llab-quvvatlash choralari hamda kredit portfellarini diversifikatsiyalashga oid ma'lumotlarni beradi.

Davlat va donor yordamining roli. World Bank va ADBning O'zbekistondagi loyihalari (moliyaviy sektorga reformalar, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlari, kredit liniyalari va kafillik mexanizmlari) mamlakatda KMTga moliyaviy resurslarni kengaytirishga yordam berdi. Masalan, World Bank tomonidan moliya sektori chora-tadbirlari va ADBning Asia SME Monitor tahlillari kichik biznes uchun imkoniyatlarni kengaytirish bo'yicha tavsiyalar berdi.

4. Hududiy tafovutlar. Hududlar kesimida moliyalashtirish va ish o'rinlari yaratishdagi tafovutlar aniq: sanoat va xizmatlar markazlari (Toshkent va boshqa yirik shaharlarda) kichik biznesni jalb qilishda afzalliklarga ega va bank tarmoqlari ham ko'proq mavjud. Chekka hududlarda esa moliyaviy infrastruktura va kredit qamrovi cheklangan, bu esa bandlik imkoniyatlarini cheklaydi. Stat.uz hududiy hisobotlari bu tafovutlarni tasdiqlaydi.

5. Raqamli moliya va fintech — yangi imkoniyatlar. ADB va boshqa tashkilotlar raqamli moliyani (mobil banking, P2P platformalar, mikroto'lov xizmatlari) kichik biznesning moliyaviy inklyuzivligini oshirishda asosiy vosita deb hisoblaydi. O'zbekistonda ham raqamli to'lovlar va fintech xizmatlari o'sib bormoqda — bu, ayniqsa, chekka hududlarda kichik tadbirkorlarni moliyaviy xizmatlarga jalb qilish imkonini yaratadi.

Tahlil. Quyida natijalarni xalqaro tajriba doirasida tahlil qilamiz va siyosiy tavsiyalarni asoslaymiz.

1. Moliyaviy qo'llab-quvvatlashning bandlikka ta'siri. Tahlillar ko'rsatadiki, kichik biznesga yo'naltirilgan moliyaviy resurslar (kreditlar, subsidiyalar, kafillik) ijobiy ta'sir ko'rsatadi — ular yordamida yangi korxonalar tashkil etiladi, ish o'rinlari yaratiladi va mahalliy iqtisodiyot faollashadi. Biroq, bu ta'sirning samaradorligi bir qancha shartlarga bog'liq:

— Kredit shartlari (foiz, muddat, garov talablari) tadbirkorlar uchun qulay bo'lishi kerak. Amalda ba'zi hududlarda garov talablarining qat'iyligi kichik tadbirkorlarni kredit olishdan tiyadi.

— Kafillik mexanizmlari banklar uchun riskni kamaytiradi va banklarni kichik biznes kreditlashga rag'batlantiradi. Statik va xalqaro tahlillar kafillik jamg'armalari samaradorligini ko'rsatadi; O'zbekistonda davlat kafillik dasturlari kengaytirilsa, kredit qamrovi oshishi mumkin.

— Subsidiyalar va imtiyozlar maqsadga yo'naltirilsa, ular qisqa muddatda ish o'rinlarini yaratishda samarali; ammo monitoring bo'lmasa, resurslar noto'g'ri ishlatilishi mumkin. World Bank tajribasi shuni ko'rsatadi.

2. Hududiy siyosat zarurati. Hududiy tafovutlarni kamaytirish uchun moliyaviy instrumentlar hududning iqtisodiy profiliga moslashtirilishi kerak. Masalan, sanoat markazlarida investitsion kreditlar va leasing, chekka hududlarda mikroqarzlar va raqamli moliya yechimlari samaraliroq bo'lishi mumkin. Stat.uz hududiy hisobotlari hududiy yondashuvni talab qiladi.

3. Raqamli moliya va inkluzivlik. Raqamli moliya xizmatlarini kengaytirish kichik tadbirkorlarning bank xizmatlariga kirishini osonlashtiradi; ADB tavsiyalariga ko'ra, bunday yechimlar moliyaviy inkluzivlikni tezlatadi va tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi. O'zbekiston uchun bu — chekka hududlarda iqtisodiy faollikni oshirish yo'li.

4. Davlat — xususiy hamkorlik va donor yordamining roli. World Bank va ADB loyihalari ko'rsatdiki, donorlar va xalqaro moliya institutlari davlat bilan hamkorlikda kredit liniyalari, texnik yordam va kafillik mexanizmlarini joriy qiladi; bular O'zbekistonda ham muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Bunday hamkorliklarni kengaytirish — moliyaviy resurslarni ko'paytirish va bank tizimini modernizatsiya qilish uchun qulay.

Xulosa. 2020–2025 yillar oralig'idagi rasmiy statistik va hujjatli tahlil O'zbekistonda kichik biznes sektorining sezilarli o'sishini va bandlik ta'minlashdagi rolini tasdiqlaydi. Kichik biznes sub'ektlarining umumiy soni va ularning iqtisodiy faolligi ortmoqda (2025 yil 1 iyul holatiga 1,200.4 ming sub'ekt). Bank kreditlari va davlat hamda donor tashkilotlarning moliyaviy aralashuvlari KMT sektorini qo'llab-quvvatlashga yordam berdi. Shu bilan birga, moliyaviy qamrov, hududiy tafovutlar va monitoring tizimi muammolari mavjud.

1. Kafillik jamg'armalarini kuchaytirish va diversifikatsiya qilish. Davlat kafolatli mexanizmlarini kengaytirish va xususiy kafillik operatorlarini rivojlantirish orqali banklarning kichik biznesga kredit berish hajmi oshiriladi. (indikator: kafolat ostidagi kreditlar hajmi va yangi kreditlar soni).
2. Maqsadli subsidiya va imtiyoz tizimini joriy etish. Subsidiyalarni yangi ish o'rinlari yaratishga bog'lash, grantlar va imtiyozlarni monitoring bilan birgalikda amalga oshirish — resurslarning samaradorligini oshiradi. (indikator: subsidiyalangan loyihalar asosida yaratilgan doimiy ish o'rinlari).
3. Raqamli moliya infratuzilmasini kengaytirish. Mobil banking va fintech xizmatlarini rivojlantirish orqali chekka hududlardagi tadbirkorlarni integratsiyalash; shu maqsadda ADB va donor tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish. (indikator: raqamli to'lovlar qamrovi, fintech foydalanuvchilari soni).
4. Hududiy yondashuv va maqsadli dasturlar. Har bir viloyat uchun moliyaviy instrumentlar kombinatsiyasini ishlab chiqish: sanoat markazlariga investitsion kreditlar, chegara hududlariga mikroqarzarlar va treninglar. (indikator: hududiy bandlik darajasi va yangi korxonalar soni).
5. Samaradorlik monitoringini joriy etish. Ajratilgan mablag'larning bandlikka real ta'sirini o'lchash uchun yillik indikatorlar (yaratilgan ish o'rinlari soni, kreditlarning qayta to'lov darajasi, korxonalar barqarorligi) joriy etilishi lozim. (indikator: KPI bazasi).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Statistics Agency under the President of the Republic of Uzbekistan — “Main indicators of small business entities” (report and press releases, 2023–2025).
2. Central Bank of the Republic of Uzbekistan — Annual Report 2023; Annual Report 2024.
3. Asian Development Bank — Asia SME Monitor, Uzbekistan (2023–2024).
4. World Bank — Uzbekistan country engagement and Financial Sector Reform Project (2020–2023).
5. EBRD — Uzbekistan country evaluation and SME finance notes (2023).
6. UNDP / Development Finance Assessment for Uzbekistan (2021).